

ตอนที่ 2

เค้าโครงเรื่อง

ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของศิลปะ โครงสร้างของงานศิลปะ ความรู้เรื่องสี ลักษณะของงานศิลปะที่ดี ความหมายของศิลปะกึ่งระวางเนื้อหา

สาระสำคัญ

1. การที่จะเข้าใจงานศิลปะได้ จะต้องเข้าใจความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานศิลปะด้วย อันได้แก่ หลักของศิลปะและโครงสร้างของงานศิลปะ จึงจะช่วยส่งเสริมให้เข้าใจเรื่องความงามอันเกิดจากความประสานกลมกลืนกันของเส้น คุณค่า รูปร่าง รูปลักษณะ การจัดช่องไฟ วัสดุที่นำมาใช้ อย่างสมดุลย์ มีความงามอย่างสมสัดส่วน การใช้สีให้เป็นไปอย่างประสานกลมกลืนจนทำให้เกิดเป็นจุดเด่นในงานศิลปะได้

2. ในการจัดความงามในงานศิลปะนั้น บางครั้งอาจจะไม่ได้เกิดจากความประสานกลมกลืนเกี่ยวกับความสมดุลย์ในเรื่องของสี เส้น ทิศทาง เท่านั้น ทั้งนี้อาจเกิดจากความขัดแย้งก็ได้ ดังนั้นการใช้สีในงานศิลปะ จึงมีทั้งการใช้สีแบบประสานกลมกลืนและสีขัดด้วย

3. การจัดงานศิลปะให้มีความงามพอดี ก็ทำให้เกิดเป็นงานศิลปะที่ดีหรือศิลปะยุคทองได้

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักศึกษาเรียนจบบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. เข้าใจเรื่องหลักของศิลปะและโครงสร้างของงานศิลปะจนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับความงามในเบื้องต้นได้

2. นำเอาความรู้จากบทนี้ไปปรับจัดแต่งที่อยู่อาศัย การออกแบบเครื่องแต่งกาย และการจัดสีเสื้อของตนเองได้

3. เข้าใจเรื่องของสีมากขึ้น จนสามารถบอกสีคู่และการใช้สีแบบประสานกลมกลืนและสีขัดได้

4. เข้าใจเรื่องลักษณะของศิลปะที่ดีได้

5. เข้าใจความหมายของศิลปะกึ่งระวางเนื้อหาได้

บทที่ 2

ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของศิลปะ

การเรียนรู้เรื่องศิลปะนั้น นอกจากความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานศิลปะแล้วส่วนประกอบพื้นฐาน (The Elements of Art) ที่สำคัญของงานศิลปะ โครงสร้างของงานศิลปะ (The Structure of Art) และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสีเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาวิวัฒนาการและความงามอย่างแท้จริงในงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้

ส่วนประกอบพื้นฐานของศิลปะ (The Elements of Art) ได้แก่ เส้น (Line) คุณค่า (Value) รูปร่าง (Shape) รูปลักษณะ (Form) ช่องว่าง (Space) พื้นผิว (Texture) สี (Colour) ส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่องานศิลปะเท่าเทียมกัน ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปก็อาจจะทำให้ค่าของงานนั้นลดลงไปและจะมีผลให้งานศิลปะชิ้นนั้นไม่สมบูรณ์และไม่น่าสนใจ ศิลปินได้อธิบายถึงความสำคัญของส่วนประกอบเหล่านี้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1. เส้น (Line) ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ให้ความหมายว่า เส้นหมายถึงขอบเขตแห่งระวางเนื้อที่ หรือความสัมพันธ์ระหว่างกันของเส้นและระวางเนื้อที่ ถ้าเส้นรูปนอกมีลักษณะถูกต้องกันอย่างประณีตก็จะทำให้เกิดความประสานกลมกลืนกันงามน่าชม แต่ถ้าเส้นรูปนอกนั้นผิด ผลก็จะทำให้ดูขัดตาไม่มีความงาม เพราะฉะนั้นเส้นกับระวางเนื้อที่ ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างได้สัดส่วน จึงจะทำให้รูปนั้น ๆ ดูไม่ขัดตาและเกิดความงามที่สมบูรณ์ได้ (1)

---

(1) ศิลป์ พีระศรี, ทฤษฎีแห่งองค์ประกอบ. (พระนคร : มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดพิมพ์, 2487, หน้า 1.

เส้นฉีกแนก แสดงออกถึงความไม่หยุดนิ่ง

เส้นเหล่านี้จะก่อให้เกิดทิศทาง (Direction) ขนาด (Size) รูปร่าง (Shape) รูปลักษณะ (Form) ที่แตกต่างกันออกไป ศิลปินจะต้องรู้จักนำเส้นเหล่านี้มาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะและหน้าที่ เช่น เส้นฐานของอาคารจะใช้เส้นตรงตามแนวนอนเพื่อให้ความรู้สึกเป็นเส้นฐานที่มั่นคง ถ้าใช้เส้นมีลักษณะหน้าที่ เช่น ใช้เส้นโค้งเป็นเส้นฐานของอาคารจะทำให้ดูเหมือนว่าอาคารนั้นกำลังจะทรุดลง (1) เส้นในงานสถาปัตยกรรม การแต่งกายและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามวิธีดีเส้นจะมีอิทธิพลต่องานศิลปะ เกือบทุกชนิดที่สำคัญได้แก่ เส้นแย้งและเส้นผ่าน

เส้นแย้ง (Opposition) หมายถึงการนำเอาเส้น 2 เส้นมาจัดรวมกันเข้าในลักษณะแนวนอน (Horizontal) และแนวตั้งฉาก (Perpendicular) ก็จะทำให้เกิดเป็นรูปร่างหรือเนื้อหาขึ้นมา (2)

เส้นผ่าน (Transition) เป็นเส้นที่ต่อเนื่องจากเส้นแย้งและเป็นเส้นที่ช่วยเชื่อมต่อให้เกิดมีความประสานกลมกลืนดูอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง เส้นผ่านอาจจะเป็นเส้นตรง เส้นโค้งหรือเส้นชนิดอื่น ๆ ก็ได้ นอกจากนั้นเส้นผ่านยังช่วยให้เกิดมีเอกภาพ (Unity) แห่งความสมบูรณ์ในศิลปกรรมนั้น ๆ (3)

2. คุณค่า (Value) คือ ค่าของแสงและเงาจากสว่างไปจนถึงมืดสนิท คุณค่าของแสงและเงาจะช่วยให้งานศิลปะดูมีลักษณะเป็นแท่งมีกลุ่มก้อนเป็น 3 มิติ (Three dimensions) คุณค่าของแสงและเงาจะให้ความงามต่องานศิลปะมากเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับทิศทางของลำแสง โดยทั่วไปแสงที่พุ่งลงมา 45 องศา จะให้คุณค่าที่สวยงามที่สุด ดังปรากฏอยู่ทั่วไปในงานจิตรกรรมของศิลปะตะวันตก เพราะให้ค่าของแสงและเงามีความสำคัญต่องาน

---

(1) วิรัตน์ พิชัยวิบูลย์, ศิลปนิยม. (พระนคร : วิทยวัฒนาพาณิชย์, 2519), หน้า 6.

(2) มาโนช กงกะนันท์, หลักการออกแบบ (เล่ม 2). (พระนคร : คณะมัณฑนศิลป์จัดพิมพ์, รมปรากฎพิพิมพ์), หน้า 3.

(3) เรื่องเดียวกัน., หน้า 4.

จิตรกรรมมากเพราะถ้าให้ค่าของแสงและเงามืดแล้วก็จะทำให้ภาพนั้นดูชัดเจนตามีคุณค่า (1)
ศิลปินในสมัยโบราณของไทยได้นำเอาความรู้เรื่องค่าของแสงและเงามาใช้งานสถาปัตยกรรม
กรรมเช่นกัน ถ้าลองสังเกตดูพระประธานในโบสถ์สมัยอยุธยาที่จะเห็นว่า ช่างมักนิยมเจาะ
ช่องผนังเพื่อให้แสงตอนบนของโบสถ์ส่องมาตรงพระพักตร์ของพระประธานในระดับ 45
องศา เพื่อให้พระประธานดูน่าศรัทธาและน่าเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น (2)

3. รูปร่าง (Shape) คือเนื้อที่ของรูปร่างของสี เส้น และเงา เช่น ลาก
เส้นเป็นวงกลม เนื้อที่ภายในวงกลมนั้นคือรูปร่าง รูปร่างมีได้หลายลักษณะ เราสามารถเห็น
รูปร่างอยู่โดยทั่วไปซึ่งอาจจะเป็นไปโดยธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ โดยทั่วไป
รูปร่างมี 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. รูปร่างตามธรรมชาติ (Natural Shape) หมายถึงรูปร่าง
ต่าง ๆ ที่พบเห็นได้รอบตัวเราซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะได้

2. รูปร่างนามธรรม (Abstract Shape) หมายถึงรูปร่างที่ถูก
เปลี่ยนไปจากเดิม แต่เป็นที่เข้าใจว่าลักษณะเดิมเป็นอย่างไร

3. รูปร่างที่ไม่มีเนื้อหา (Nonobjective Shape) เป็นรูปร่างที่นำ
มาให้เกิดความเข้าใจเมื่อพบเห็น คือไม่มีความหมาย รูปร่างชนิดนี้มิได้ดัดแปลงมาจากที่ใด
เป็นรูปร่างที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น รูปร่างที่เกิดขึ้นบนผิวน้ำ ก้อนหิน หรือก้อนเมฆ
 เป็นต้น

4. รูปร่างแบบเรขาคณิต (Geometric Shape) คือรูปร่างของวัตถุ
ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น มักเป็นรูปร่างที่ประกอบขึ้นจากเส้นตรง เส้นเหลี่ยม เส้นโค้ง (3)

4. รูปลักษณะ (Form) หมายถึง รูปร่างนอกที่เกิดจากเส้น สี แสงและเงา
ถ้ารูปลักษณะนั้นมีปริมาตรก็ทำให้เกิดเป็นภาพ 3 มิติได้ รูปลักษณะในธรรมชาติแสดงออกแก่ผู้
พบเห็นตามคตินิยม เช่น รูปลักษณะของต้นหลิว เป็นลักษณะที่แสดงออกถึงความเศร้า ทั้งนี้

---

(1) ศิลป์ พีระศรี. เรื่องเดิม., หน้า 3.

(2) วิรัตน์ พิชัยบุญชัย. เรื่องเดิม., หน้า 7

(3) มาโนช กงกะนันท์, เรื่องเดิม., หน้า 11.

เพราะต้นหลิวมีรูปร่างสูง เนื่องจากกิ่งาบมาได้ชูขึ้นรับแสงแดดนั่นเอง (1) ฉะนั้นรูปลักษณะที่อ่อนแอจึงมักจะกล่าวกันว่า เป็นรูปลักษณะที่แสดงถึงความเศร้า

5. ช่องไฟ (Space) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะ เพราะหมายถึงการจัดวางเส้น รูปร่าง รูปลักษณะ แสงและเงา ให้ความพอดี คือไม่ปล่อยให้ส่วนที่ว่างเปล่ามากจนเกินใบหรือน้อยจนเกินใบ หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความงามของศิลปกรรมจะดีขึ้นได้ก็เพราะมวลสิ่งถูกจัดขึ้นอย่างสมสัดส่วน (Proportion) (2) ตามความคิดเห็นของศิลปิน

6. พื้นผิว (Texture) สิ่งต่าง ๆ ที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ย่อมจะมีความแตกต่างกันไปทั้งรูปร่างและลักษณะพื้นผิว สำหรับลักษณะของพื้นผิวมีคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการกระตุ้นให้ผู้พบเห็นหรือผู้สัมผัสเกิดความรู้สึกลึกซึ้งตอบสนองว่าเป็นอย่างไร เช่น เรียบ ขรุขระ ละเอียด หยาบ ลักษณะของพื้นผิวอาจจะเกิดจากวัสดุที่นำมาใช้หรือเทคนิคการทาสีที่ยังไม่ชำนาญพอหรือเทคนิคใหม่ ๆ ที่ตั้งใจจะให้เป็นลวดลายบนพื้นผิว ลักษณะของพื้นผิวที่ต่างกันจะสามารถสะท้อนแสงได้มากน้อยต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งแก่ผู้พบเห็นแตกต่างกันไป ด้วย ลักษณะพื้นผิวที่เรียบเกลี้ยงมันและเงา จะสามารถให้แสงสะท้อนมากกว่าพื้นผิวที่หยาบกระด้าง ฉะนั้นงานภาพหรือทาสีลงบนวัสดุที่พื้นผิว เกลี้ยงและ เรียบนั้นจะทำให้สีดูอ่อนกว่าธรรมดา แต่ถ้าผนังที่มันเรียบจะทาสีให้ดูสีเข้มกว่าที่เป็นจริง งานทางศิลปะการาใช้วัสดุที่มีพื้นผิวขรุขระจะทำให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งและความรู้สึกลึกซึ้งแบบแปลกใหม่ออกไป

7. สี (Colour) การรู้จักใช้สีให้เหมาะสมกับเรื่องและมีความประสานกลมกลืนกันจะทำให้งานศิลปะมีความสวยงามอย่างประหลาด สีแท้จะสวยทุกสีถ้าใช้ปริมาณน้อย แต่ถ้าบนเนื้อที่กว้างใหญ่ควรต้องใช้สีกลาง นอกจากสีจะให้ความสวยงามแปลกตาแล้วยังให้

(1) เรื่องเดียวกัน., หน้า 14. และดูเพิ่มเติมจาก ศิลปะสังเคราะห์. ของ เสฐียรโกเศศ (เรียบเรียงจากคำอธิบายของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี). (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2500), หน้า 108.

(2) ศิลป์ พีระศรี, ศิลปะและศิลปะกรรม. (พระนคร : ศิวพรการพิมพ์, 2504), หน้า 23. ดูเพิ่มเติมเรื่อง Texture จาก ศิลปะสังเคราะห์. ของ เสฐียรโกเศศ, หน้า 181.

ความรู้สึกทางจิตวิทยาแก่ผู้พบเห็นอีกด้วย สีร้อน เช่น สีแดง สีส้ม กระตุ้นให้เกิดมีกำลังวังชา สีเย็น เช่น สีน้ำเงิน สีเขียว ทาทำให้เกิดความรู้สึกสงบ ดังนั้นเป็นต้น สีทุกสีย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนเรามาโดยตลอด ฉะนั้นการศึกษาเรื่องสีและนำมาใช้งานศิลปะอย่างถูกต้องก็จะทำให้ศิลปกรรมนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1
 เมื่อนักศึกษาอ่านเนื้อหาความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของศิลปะจบแล้ว ให้นักศึกษาเติมคำลงในช่องว่างให้ได้ใจความสมบูรณ์

- เส้นตรงและเส้นโค้งให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันดังนี้
 เส้นตรง _____
 เส้นโค้ง _____
- ในงานศิลปะ เส้นหมายถึง _____
- ความหมายของเส้นผ่านคือ _____
- คุณค่าหมายถึง _____
 จะมีความสวยงามที่สุดเมื่อแสงตกมากระทบในระดับ _____
- รูปร่างและรูปลักษณะ มีความแตกต่างกันดังนี้
 รูปร่าง คือ _____
 รูปลักษณะ คือ _____
- รูปร่างอาจแบ่งได้ 4 ลักษณะ ดังนี้
 1. _____
 2. _____
 3. _____
 4. _____
- ช่องไฟมีความสำคัญต่องานศิลปะ เพราะ _____
- พื้นผิวมีความสำคัญต่องานศิลปะ เพราะ _____
- สีเมื่อถูกนำมาใช้ ในปริมาณที่เหมาะสมจะทำให้ _____
- เรื่องของส่วนสัดส่วนมีความสำคัญต่องานศิลปะอย่างไร
 _____
 _____

โครงสร้างของงานศิลปะ (The Structure of Art)

โครงสร้างของงานศิลปะ หมายถึงการจัดองค์ประกอบของเส้น คุณค่า รูปร่าง รูปลักษณะ ช่องไฟ พื้นผิว ๑. ที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คือทำให้เกิดมีความ สมดุลย์ (Balance) มีสัดส่วน (Proportion) มีช่วงจังหวะ (Rhythm) มีความกลมกลืน (Harmony) มีความขัดแย้ง (Contrast) และมีจุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance)

ความสมดุลย์ (Balance) หมายถึงความเท่ากันหรือการถ่วงเพื่อให้เกิดความ เท่ากัน การเท่ากันนี้อาจจะไม่เท่ากันจริงก็ได้ แต่เป็นความเท่ากันความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับ สายตาในขณะที่มองเห็นภาพ ความรู้สึกในเรื่องของสมดุลย์นั้นเป็นความรู้สึกของมนุษย์ที่มีมา แต่กำเนิดทุกคน ลองสังเกตดูการจัดวางกระถาง 2 กระถางที่หน้าประตูก็จะพบว่านิยมวาง ข้างละกระถางหรือการแขวนรูป ผาผนัง 2 รูป ซึ่งมีประตูอยู่กลาง ก็จะพบว่ารูปทั้งสองจะ ถูกแขวนไว้ซ้ายขวาข้างละรูปในระดับเดียวกัน ลักษณะของความสมดุลย์อาจจะเกิดจากการ ประดิษฐ์หรือเกิดขึ้นในโครงสร้างของสิ่งนั้นอันมีมาแต่ธรรมชาติ เช่น ในร่างกายของคน โบสถ์ วิหาร เครื่องใช้ ฯลฯ ความสมดุลย์มิได้มีในรูปเรขาคณิตเท่านั้น ในรูปลักษณะอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติก็อาจนำมาจัดทำให้เกิดความสมดุลย์ได้

ความสมดุลย์มีอยู่ 2 ประเภท คือ (1)

1. ความสมดุลย์ที่เท่ากัน (Symmetrical Balance) หรือ Formal Balance หมายถึงความเท่ากันทั้งซ้ายขวา เช่น ร่างกายของคน สัตว์ ในทางสถาปัตยกรรม ความสมดุลย์ที่เท่ากันก่อให้เกิดความสง่างาม ความมั่นคง ความแข็งแรงและแฝงไว้ ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ความสมดุลย์ของส่วนประกอบด้านสถาปัตยกรรมของ ปราสาทหัทธมาศาลของอินเดีย

2. ความสมดุลย์ไม่เท่ากัน (Assymetrical Balance) หรือ Informal Balance เป็นความสมดุลย์ที่มีได้เท่ากันโดยแท้จริง แต่มีลักษณะในการสมดุลย์ด้วยตาโดย ประมาณในทางศิลปะความสมดุลย์ที่ไม่เท่ากันก่อให้เกิดความมีชีวิตชีวา ไม่เบื่อหน่าย มี

---

(1) มารนช กงกะนันท์, เรื่องเดิม., หน้า 16 - 17.

ลักษณะที่เคลื่อนไหวด้วย ดังปรากฏว่าสถาปัตยกรรมของศิลปะตะวันตกบางสมัย ก็นิยมทำสิ่งก่อสร้างที่มีความสมดุลย์ที่ใหม่เท่ากัน

ความมีสัดส่วน (Proportion) หมายถึงการจัดวางเส้นแนวสิ่งให้เหมาะสม และความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานศิลปะชิ้นใดชิ้นหนึ่ง เช่น รูปร่างของคนเราประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ถ้าแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างประสานกลมกลืนก็จะเรียกว่าบุคคลนั้น ๆ มีส่วนสัดส่วนเหมาะสม ท้าให้ดูรูปร่างงดงาม (1) แต่ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งไม่สัมพันธ์กับส่วนอื่นก็จะทำให้ดูขัดตา เป็นบุคคลที่มีรูปร่างไม่งาม เป็นต้น

ช่วงจังหวะ (Rhythm) หมายถึงการเคลื่อนไหวที่มีความซ้ำและต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ โดยมีอัตราสม่ำเสมอ ซึ่งอาจจะมีช่วงจังหวะขึ้นลง แข็งแรงอ่อนแอ สั้นยาวก็ได้ จากการซ้ำกันมาก ๆ นี้จะทำให้เกิดมีรูปร่าง ขนาด รูปลักษณะ คุณค่า หรือลักษณะผิวและสีที่ซ้ำกันมากมาย ในบางครั้งช่วงจังหวะที่เคลื่อนไหวซ้ำกันมากจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้พบเห็น ดังนั้นศิลปินก็อาจจะแก้ปัญหานี้โดยลดขนาดของรูปที่ซ้ำกันหรือใช้แบบอย่างที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น การซ้ำกันของขนาดที่ต่างกันหรือการซ้ำกันของสวดลายที่แตกต่างกันก็จะทำให้เกิดเป็นรูปร่างใหม่ขึ้น มีท่วงทีและลีลาที่ช่วยทำให้เกิดความตื่นเต้นแก่ผู้พบเห็นได้

การแสดงออกในเรื่องของจังหวะในงานศิลปะมี 3 ลักษณะ คือ

1. จังหวะของรูปร่าง (Shape Rhythm)
2. จังหวะของความเข้ม (Value Rhythm)
3. จังหวะของขนาด (Size Rhythm)

ความประสานกลมกลืนกัน (Harmony) หมายถึงความพอดี ความเหมาะสมของส่วนประกอบของสิ่งนั้น เช่น วัตถุ ดอกไม้ บทกวี เสียงดนตรี เมื่อส่วนประกอบของสิ่งนั้น ๆ มีลักษณะพอดีแล้วจะทำให้สิ่งนั้นเกิดความงาม มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเอกภาพ (Unity) และมีความสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้เกิดความประสานกลมกลืนขึ้น (2)

(1) เสฐียรโกเศศ, เรื่องเดิม., หน้า 153.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้า 118.

ลักษณะแห่งความประสานกลมกลืนกันเมื่ออยู่หลายประเภท คือ (1)

1. ประสานกลมกลืนกันด้วยเส้น (Line Harmony)
2. ประสานกลมกลืนกันด้วยรูปร่าง (Shape Harmony)
3. ประสานกลมกลืนกันด้วยรูปลักษณะ (Form Harmony)
4. ประสานกลมกลืนกันด้วยทิศทาง (Direction Harmony)
5. ประสานกลมกลืนกันด้วยขนาด (Size Harmony)
6. ประสานกลมกลืนกันด้วยสี (Colour Harmony)
7. ประสานกลมกลืนกันด้วยความเข้ม (Value Harmony)

นอกจากนี้ยังมีความประสานกลมกลืนกันด้วยหน้าที่และประโยชน์ใช้สอย

(Function Harmony) เช่น วัตถุ 2 ชนิดไม่เหมือนกันแต่ทำหน้าที่ร่วมกันและต่างก็ส่งเสริมซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดผลสมบูรณ์ได้ ความประสานกลมกลืนกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbol Harmony) เช่น นกพิลาบและกิ้งก่าบราซิลท์ มีความหมายว่า ความสงบ เป็นต้น (2)

ความขัดแย้ง (Contrast) คือความไม่ประสานกลมกลืน ทางศิลปะเห็นว่า เป็นหลักใหญ่ที่มีความสำคัญมาก เพราะงานศิลปะที่มีความประสานกลมกลืนกันมากจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่น่าสนใจ แต่เมื่อมีความขัดแย้งกันบ้างจะทำให้งานศิลปะนั้นน่าสนใจขึ้น

ความขัดแย้งมีอยู่หลายประเภทเช่นกัน

1. ความขัดแย้งกันด้วยเส้น (Line Contrast)
2. ความขัดแย้งกันด้วยรูปร่าง (Shape Contrast)
3. ความขัดแย้งกันด้วยรูปลักษณะ (Form Contrast)
4. ความขัดแย้งกันด้วยทิศทาง (Direction Contrast)
5. ความขัดแย้งกันด้วยขนาด (Size Contrast)

---

(1) มารนช กงกะนันท์, เรื่องเดิม., หน้า 8.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้าเดียวกัน.

6. ความขัดแย้งกันด้วยสี (Colour Contrast)
7. ความขัดแย้งกันด้วยความเข้ม (Value Contrast)
8. ความขัดแย้งกันด้วยลักษณะผิว (Texture Contrast) (1)

จุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance)

งานศิลปะจะเกิดมีจุดเด่นได้ต้องมีการเน้น (Emphasis) จึงจะสามารถสร้างให้เกิดจุดเด่นดึงดูดความสนใจแก่ผู้พบเห็นได้ วิธีสร้างจุดเด่นในงานศิลปะอาจทำได้ด้วยการเน้นลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เน้นรูปร่าง ลักษณะ และขนาด (Shape, Form, Size Emphasis)
2. เน้นด้วยความเข้ม (Value Emphasis) ความเข้มสุด เช่น สีดำหรือสีอ่อนสุดก็สามารถสร้างจุดเด่น ให้คุณค่าตามที่ต้องการได้เช่นกัน
3. เน้นด้วยสี (Colour Emphasis) สีในเขตร้อนจะมีคุณสมบัติช่วยดึงดูดให้เป็นจุดเด่นแก่ผู้พบเห็นได้มากที่สุด (2)

ความรู้เรื่องสี

งานจิตรกรรมก็คือเรื่องราวของสี สีเป็นศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่ง งานจิตรกรรมสมัยใหม่ล้วนเป็นเรื่องของสีโดยแท้ หากศิลปินใหม่เข้าใจหลักการผสมสีและวิทยาศาสตร์ของสีแล้วก็ไม่อาจสร้างงานศิลปะให้บรรลุตามความปรารถนาได้

ในสมัยโบราณ ศิลปินใหม่ห้วงเรื่องกฎเกณฑ์ในการใช้สี ทั้งนี้เพราะสีมิได้ผลิตขึ้นมาโดยเครื่องมือวิทยาศาสตร์ แต่คือการนำวัสดุที่มีในธรรมชาติมาเป็นสีสำหรับเขียน เช่น สีขาวใช้ดินขาว ปูนขาว สีเหลือง แดง ก็ได้จากดินเหลือง ดินแดง สีดำก็เอามาจากเขม่าไฟหรือหมึก ชาวจีนรู้จักการนำเอาหินสีต่าง ๆ มาบด เช่น สีเหลืองทาจากรง สีครามทาจาดินมัน (3)

(1) เรื่องเดียวกัน., หน้า 9 - 10.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้า 4 - 5.

(3) น. ณ. ปากน้ำ. หลักการใช้สี. (กรุงเทพฯ : วิทยวัฒนาพานิชย์, 2519), หน้า 1.

สี เป็นดนตรีทางตา ช่วยทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเพลิดเพลินใจ ในสมัยโบราณ สีแต่ละสีย่อมมีความหมายในตัวเองและมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของกลุ่มชนมาก (1) ชาวจีน ชอบสีแดง เพราะเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งโรจน์ ชาวตะวันตกชอบสีแดงเลือดนกเพราะหมายถึงถึงความเป็นผู้ดีและความเป็นเจ้า ชาวไทยชอบสีเหลืองเข้มเพราะหมายถึงถึงความเป็นผู้ดีและความมั่นคง ชาวอัฟริกันับถือสีเหลืองหม่นเพราะเป็นสีของเทพินหงส์แม่น้ำ นักปราชญ์ทางศิลปะได้จัดหมวดหมู่ของสีไว้อย่างเป็นระเบียบ และค้นพบว่าบรรดาสีทั้งหลายที่ซ้กันอยู่ในปัจจุบันนี้เกิดจากการผสมของแม่สีที่เรียกว่า แม่สีวัตถุธาตุ คือ

1. น้ำเงิน (Prussian Blue)
2. แดง (Crimson)
3. เหลือง (Gamboze Tint)

ทั้งสามสีนี้ เมื่อผสมกันออกมาจะได้สีกลางคือ สีเทา แต่ถ้าผสมเข้มจัดจะได้สีดำ สีทั้งสามสีจะผนึกกำลังกันเป็นเอกภาพโดยไม้อาจแยกสีใดออกจากกันได้เลย หากเอาสีเหลืองออก สีแดงกับสีน้ำเงินก็จะรวมตัวเป็นสีม่วง ซึ่งเป็นสีตรงกันข้ามของสีเหลือง หากเอาสีแดงออก สีน้ำเงินและสีเหลืองจะรวมตัวเป็นสีเขียวซึ่งเป็นสีตรงข้ามของสีแดง

สีตรงข้ามนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สีคู่ ทุกอย่างในโลกนี้ย่อมเป็นคู่กัน สีก็เช่นกัน ย่อมมีคู่ของมันเหมือนเงาตามตัว หากเราใส่แว่นตาสีแดงแล้วถอดแว่นออกมา เราจะมองเห็นทุกอย่างเป็นสีเขียวทั้งหมด เหตุที่สีเขียวเข้ามาครอบงำแทนสีธรรมชาติที่มองผ่านแว่นสีแดงนั้นคือสีคู่ของสีแดง

รอดตัวเรา ที่เราเห็นเป็นสีขาวหรือไม่มีสีนั้นย่อมประกอบด้วยรังสีของสีทั้ง 6 คือ แดง ส้ม เหลือง เขียว น้ำเงิน ม่วง ซึ่งมีแม่สีคือ แดง ส้ม เขียว ม่วง ทั้ง 3 สีนี้ ผสมซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดเป็น แม่สีวัตถุธาตุที่เราใช้งานจิตรกรรม คือ

---

(1) ศิลป์ พีระศรี. ศิลปะและสีกรรม. (พระนคร : ศิวพรการพิมพ์, 2504).

เจียว + แดง = เหลือง

ม่วง + เจียว = น้ำเงิน

ม่วง + ส้ม = แดง

สีในธรรมชาติย่อมมีระเบียบแบบแผน อยู่ในกฎเกณฑ์ของมัน เช่นเดียวกับชีวิต
ของเรา สัตว์ พืชต่าง ๆ อยู่ในความผสมกลมกลืนของธรรมชาติ

สีย่อมเริ่มจากสีอ่อนไปยังสีแก่ตามลำดับ และสีอ่อนสุดคือสีเหลือง เข้มสุดคือสี
ม่วง น้ำหนักของสี (Value) ที่แตกต่างกันนี้ ย่อมเป็นไปตามระเบียบของธรรมชาติ สีที่
เรียงไปตามลำดับอ่อนแก่ เช่น

เหลือง ส้ม แสด แดง ม่วงแดง

เหลือง เจียวเหลือง เจียว น้ำเงิน ฟ้ำ คราม ม่วงน้ำเงิน

สีจะแยกออกเป็นสีฝ่ายร้อน และสีฝ่ายเย็น

สีฝ่ายร้อนคือ เหลือง ส้ม แสด แดง ม่วงแดง แดงชาด

สีฝ่ายเย็นคือ เจียวอ่อน เจียว เจียวแก่ น้ำเงิน ม่วง ม่วงน้ำเงิน (1)

สีที่อยู่ตรงกันข้ามอย่างแท้จริงในวงจรสีนั้น คือ สีคู่ ดั่งตารางที่แสดงไว้

---

(1) น.ณ. ปากน้ำ, หลักการใช้สี. (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2519).

สี (Colour)	ส่วนผสม (Component)	สีคู่ (Complementary)
แสด	เหลือง + แดง	คราม
ส้ม	เหลือง + แดง	ม่วงคราม
เหลือง	แสด + เขียวอ่อน	ม่วง
เขียวอ่อน (เหลือง)	เหลือง + น้ำเงิน	ม่วงแดง
เขียว	เหลือง + น้ำเงิน	แดง
เขียวแก่ (น้ำเงิน)	เหลือง + น้ำเงิน	แดงชาด
น้ำเงิน	เขียวอ่อน + ม่วง	แสด
ม่วงน้ำเงิน	น้ำเงิน + แดง	ส้ม
ม่วง	น้ำเงิน + แดง	เหลือง
ม่วงแดง	น้ำเงิน + แดง	เขียวเหลือง
แดง	แดงชาด + ม่วง	เขียวน้ำเงิน
แดงชาด	แดง + เหลือง	เขียว

สีทุกสีเมื่อถูกแสงสว่าง สีที่สะท้อนออกมาจะเป็นสีคู่ของสีนั้น ตามหลักทฤษฎีสี กล่าวไว้ว่า วัตถุใด ๆ ก็ตามย่อมสะท้อนสีตัวจริงมันออกมาให้เห็น ในขณะที่เดียวกันก็ดูดเอาสีของแม่สีที่มันปรากฏเข้าไปด้วย เช่น สีน้ำเงินจะสะท้อนเอาสีน้ำเงินออกมาและดูดเอาสีคู่คือสีส้ม ซึ่งมีส่วนผสมของสีแดงและสีเหลืองเข้าไปในตัว และสะท้อนสีคู่ที่ดูดเข้าไปนี้ออกมาด้วย ดังนั้นผลสีเมื่ออยู่กลางแดดส่วนที่ถูกแดดจะสดใสและส่วนที่เป็นเงาจะมีสีคล้ำ ๆ เพราะสีที่สะท้อนออกมาเท่ากับจำนวนสีที่มันดูดเข้าไป จึงทำให้สีที่สะท้อนออกมาผสมกันกลายเป็นสีกลาง ฉะนั้น เมื่อระบายสีผลส้มเป็นสีเหลืองส่วนที่เป็นเงาของผลส้มจะต้องเอาสีคู่ซึ่งเป็นสีม่วงผสมกับสีเหลืองระบายลงไปจึงจะถูกต้องตามธรรมชาติ หรือในการระบายสีดอก

ทานตะวันสีเหลืองโดยมีพื้นหลังเป็นสีแดงท่า ถ้าระบายสีเหลืองลงก่อนแล้วจึงระบายสีแดงลงที่หลัง สีเหลืองของดอกทานตะวันจะเป็นสีเหลืองอมเขียวไม่สดใสเพราะอิทธิพลของสีแดงที่สะท้อนสีตรงกันข้ามออกมานั่นเอง ฉะนั้นควรระบายสีแดงของพื้นหลังลงก่อนแล้วจึงระบายสีของดอกทานตะวันโดยเอาสีแดงที่สดใสจาง ๆ ผสมเข้าไปในสีเหลืองด้วยก็จะได้ดอกทานตะวันที่มีสีเหลืองสดใสตามต้องการ

อิทธิพลของสีคู่จะเห็นได้ชัดจากงานจิตรกรรม ฉะนั้นความเข้าใจงานเรื่องของสีคู่จะมีความสำคัญต่องานศิลปะแขนงนี้มาก ถ้าศิลปินเลือกใช้สีได้เหมาะสมและถูกต้องก็จะส่งผลงานศิลปะนั้นมีคุณค่ามากขึ้น

งานงานจิตรกรรม นอกจากความเข้าใจงานเรื่องของสีคู่แล้วการให้ค่าในน้ำหนัก (Value) ของสีที่แตกต่างกันออกไปก็ให้ความรู้สึกในเรื่องขนาดที่แตกต่างกันไปด้วย เช่น รูปวงกลมสีดำในเนื้อที่เท่ากันกับวงกลมสีขาว วงกลมสีดำย่อมดูเล็กกว่าสีขาว เป็นต้น การให้ค่าในน้ำหนักของสีอาจจะใช้สีเดียวหรือหลายสีก็ได้ การใช้สีเดียวจะทำได้โดยให้ค่าของสีอ่อนแก่เข้มเท่ากัน ส่วนการให้ค่าในน้ำหนักของสีหลายสีนั้นเป็นการยากต่อการควบคุมให้สีอยู่ในความกลมกลืน (Harmony) ภาพที่งานนั้นใหม่จำเป็นต้องใช้สีหลายสี จิตรกรในสมัยโบราณรู้จักให้ค่าในน้ำหนักของสีเดียว โดยนำเอาสีอื่นมาผสมบ้างทำให้ภาพมีความสวยงามดูแปลกตายิ่งขึ้น

การทำภาพเขียนให้มีความงามขึ้นอีกแบบหนึ่ง คือ การให้สีในวรรณะ (Tone) เดียวกัน ซึ่งทำให้สีในภาพนั้นเกิดสีกลมกลืนกันอย่างน่าชม การทำให้เกิดสีกลมกลืนนี้ทำได้โดยใช้สีตามลำดับในวงจรสีตั้งแต่ 2 สี แต่ไม่เกิน 6 สี ทั้งนี้เพราะสีที่ 7 จะเป็นสีตรงกันข้ามซึ่งอยู่ในวรรณะอื่น การสร้างภาพให้เกิดมีความกลมกลืนกันดังที่กล่าวมานี้เรียกว่า ความกลมกลืนกันของสีในวรรณะเดียวกัน ความกลมกลืนอีกแบบหนึ่งทำได้โดยใช้สีต่างวรรณะกัน เรียกว่า ความกลมกลืนของสีต่างวรรณะกัน ทั้งนี้โดยนำเอาสีวรรณะร้อนมาผสมกับสีในวรรณะเย็น ภาพที่ออกมาจะอยู่ในวรรณะร้อน ความกลมกลืนทั้ง 2 อย่างที่กล่าวมานี้ให้ความสวยงามที่แตกต่างกันไป

ในบางครั้งความกลมกลืนอาจก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย ถ้ามีสีขัด (Discord) เข้ามาปะปนบ้างจะช่วยให้ภาพนั้นดูงามน่าสนใจมากขึ้น สีขัดนี้อาจจะเกิดจากการกลับคุณค่า (Value) ของสีแก่มาเป็นสีอ่อนโดยระบายน้ําทันทีของสีแก่ให้เบาบางกว่าสีอ่อน เช่น กระจกของภาพเป็นสีเหลือง เราเอาสีม่วงซึ่งเป็นสีแก่มาระบายบาง ๆ ทั่วมีน้ําทันทีอ่อนกว่าสีเหลืองและมีปริมาณน้อยกว่าสีเหลือง บางจุดจะทำให้ภาพนั้นสวยงามขึ้น นอกจากการนำสีขัด (Discord) แล้วการนำสีตัดกัน (Contrast) ในภาพที่มีความผสมกลมกลืนกันมากก็จะทำให้อารมณ์มีชีวิตชีวาเพิ่มมากขึ้นอีก แต่สีตัด (สีตรงกันข้ามหรือสีคู่) ที่จะนำมาใช้ควรมีปริมาณน้อยไม่เกิน 10 % หรือ 20 % ของเนื้อที่ในภาพนั้นหรืออาจจะใช้เป็นสีตัดเส้นรอบนอกก็ได้

สีทุกสีจะถูกนำมาใช้งานจิตรกรรมมากที่สุด รองลงมาก็คืองานสถาปัตยกรรม ในสมัยโบราณ เทคนิคในการนำสีและการผสมสีเป็นไปอย่างง่าย ๆ ประกอบกับเทคโนโลยียังไม่เจริญเราจึงพบว่าศิลปินในสมัยโบราณนิยมนำสีสีชา ๆ และสีที่ใช้งานจิตรกรรมมีเพียงไม่กี่สีซึ่งผิดกับในปัจจุบัน ศิลปินสามารถเลือกนำสีตามความประสงค์

ในงานศิลปะสีทุกสีมีความหมายและมีคุณค่าในตัวเองที่แตกต่างกันออกไป ศิลปินจึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อจะได้ใช้สีต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกต้องและเหมาะสมกับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

ลักษณะของงานศิลปะที่ดี

ศิลปะที่ดีคืองานศิลปะแท้ที่มีได้มุ่งแต่เรื่องความประณีตของฝีมือ และไม่จำเป็นต้องเหมือนธรรมชาติหรือถ่ายแบบจากธรรมชาติ หากยิ่งเหมือนธรรมชาติมากเท่าใดก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าห่างจากงานศิลปะที่แท้จริงมากเท่านั้น (1) เนื่องจากศิลปะที่แท้จริงเกิดจากอารมณ์ ความคิดเห็น ทรรศนะอันสูงส่ง จึงทำให้งานศิลปะที่แท้มีลักษณะพิเศษที่มีคุณค่าอยู่ในระดับเดียวกันทุกยุคทุกสมัย (2) นอกจากนั้นการสร้างสรรคศิลปะด้วยช่วงเวลาที่ยาวนาน มี

(1) น. ณ. ปากน้ำ, บันไดเข้าสู่ถึงศิลปะ. (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2508),

หน้า 21 - 22.

(2) เรื่องเดียวกัน, หน้า 140 - 142.

ได้ เป็นสิ่งที่ช่วยตัดสินว่าศิลปะนั้น เป็นศิลปะแท้หรืออาม งานศิลปะแท้หรือศิลปกรรมชั้นเอกอาจ จะถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาอันสั้นด้วยการตัดสินใจอย่างฉับพลันก็ได้ หรืออาจจะใช้เวลานาน เป็นปี ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับอารมณ์ของศิลปินผู้นั้น (1) อย่างไรก็ตามก็ดี ศิลปะที่แท้ย่อมให้คุณค่าทางอารมณ์และความรู้สึกอย่างไม่มีขอบเขตและสามารถจูงอารมณ์ให้ผู้พบเห็นคล้อยตามไปด้วย

ศิลปะยุคทอง

ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินจะทำให้เกิดวิวัฒนาการของงานศิลปะจากการ เริ่มต้นเป็นศิลปกรรมที่ใหม่สวยงาม ไม่สมบูรณ์ มาเป็นยุคที่สวยงามที่สุดและสมบูรณ์ลงตัวที่สุด ซึ่งจะเรียกกันว่าศิลปะยุคทอง เช่น ศิลปะสมัยคุปตะเป็นยุคทองของศิลปะอินเดีย ศิลปะสมัยราชวงศ์ถังเป็นยุคทองของศิลปะจีน หรือศิลปะสมัยสุโขทัยเป็นยุคทองของศิลปะไทย เป็นต้น หลังจากงานศิลปะได้เจริญถึงขีดสูงสุดแล้ว ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินก็มักจะหยุดชะงักลง เนื่องจากเห็นว่าแบบเดิมสวยงามดีอยู่แล้วจึงเกิดการเลียนแบบและศิลปินก็จะยึดมั่นในกฎเกณฑ์ของศิลปะยุคทองมากเกินไป จนทำให้ศิลปะยุคทองเสื่อมลงไปในที่สุด

ศิลปะยุคทองเป็นศิลปกรรมที่มีความงามสูงสุด เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่า เป็นงานที่มีรูปแบบบริสุทธิ์ มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านเทคนิค มีมือช่าง ประกอบด้วยแบบของความคิดและอุดมคติในความงามอันสูงส่ง (2) หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าศิลปะยุคทอง เป็นศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชาติที่มีความเจริญคลี่คลายถึงจุดสูงสุด มีลักษณะเป็นอุดมคติของตนเอง ด้วยแบบอย่างง่าย ๆ ไม่ประดิษฐ์ตกแต่งจนยุ่งเหยิง มีความสวยงามจนไม่มีศิลปะสมัยใด เทียบได้ (3) อย่างไรก็ตามก็ดีความนิยมในเรื่องความงามอันดีถือว่าเป็นยุคทองของศิลปกรรม

---

(1) เรื่องเดียวกัน., หน้า 22. และดูเพิ่มเติมจากหนังสือ สอบสวนศิลปะ. ของอำนาจ เป็นสบาย

(2) สงวน รอดบุญ, อภิธานศิลปะ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2516), หน้า 28.

(3) เรื่องเดียวกัน., หน้าเดียวกัน.

แต่ละสมัยย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามคตินิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มศิลปิน ในแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น ศิลปินในคริสต์วรรษที่ 17 ในศิลปะคลาสสิกของกรีกและโรมัน นิยมหญิงงามตามแบบเทพธิดาวิโนส ของดาวินชี ซึ่งศิลปินในสมัยหลังอาจจะไม่นิยมตามนี้ก็ได้ (1) แม้ว่าคตินิยมในเรื่องความงามจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ศิลปกรรมที่จะถูกจัดว่าเป็นยุคทองหรือยุคคลาสสิกในแต่ละสมัยจะต้องมีความสมบูรณ์ในเรื่องเส้น สี แสง เงา ซึ่งเป็นความงามที่ประกอบกันขึ้นมาด้วยกฎเกณฑ์ อันถูกต้องตามข้อกำหนดของศิลปินในแต่ละยุค (2)

ความหมายของศิลปะกึ่งระวางเนื้อที่ (Space Art)

ศิลปะกึ่งระวางเนื้อที่ บางครั้งก็เรียกว่า ทัศนศิลป์ (Visual Art) หรือ Plastic Art หมายถึง จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม (3) ศิลปินต่างมีจุดมุ่งหมายในการแสดงออกที่แตกต่างกัน เช่น การแสดงออกมานในรูปแบบต่าง ๆ บนผืนผ้าใบ หรือผาผนังก็เรียกว่า เป็นภาพจิตรกรรม (Painting) ถ้าแสดงออกมานารูปสลักที่ผู้ชมอาจชื่นชมความงามได้เพียงด้านเดียวหรือรอบด้านก็เรียกว่าเป็นประติมากรรม (Sculpture) หรือแสดงออกมาเป็นสิ่งที่ก่อสร้างเพื่อประโยชน์ใช้สอย ก็เรียกว่า สถาปัตยกรรม (Architecture) เป็นต้น

-
- (1) อานาจ เป็นสหาย กล่าวว่า ยุค Classic เป็นเพียงข้อตกลงระยะหนึ่งมิใช่รัตนคร และตีค่าว่าเป็นศิลปะสูงสุด Classic โดยอาศัยหลัก Academic ความงามที่เป็นข้อตกลงของศิลปินอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ดู อานาจ เป็นสหาย, สอบสวนศิลปะ. (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518), หน้า 52 - 53.
  - (2) เสฐียรโกเศศ. ศิลปะสังเคราะห์. (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2500), ดูคำว่า Classic
  - (3) ดูเชิงอรรถที่ 1 หน้าคานาเพิ่มเติม

จิตรกรรม (Painting)

จิตรกรรมคือ การแสดงออกอันเนื่องมาแต่แรงบันดาลใจ แล้วเขียนลงไปในแผ่นภาพหรือจิตรกรรมคือ ภาพเขียนและการเขียนภาพนั่นเอง (1)

ภาพเขียนจะประกอบด้วย สี เส้น เพื่อให้เกิดรูปร่างและลักษณะที่ผิดแปลกกันออกไป ส่วนแสงและเงานั้น ก็จะช่วยให้ภาพเขียนมีความลึก หรือเกิดเป็น 3 มิติ ดูเป็นธรรมชาติมากขึ้น ภาพเขียนของศิลปะตะวันตกและตะวันออกนั้นแตกต่างกัน ภาพเขียนของศิลปะตะวันตกมักประกอบด้วยสี เส้นและเงา จึงเป็นภาพที่มี 3 มิติ มีความลึกในภาพ ผิดกับภาพเขียนของตะวันออกซึ่งมักประกอบด้วย สี และเส้นเท่านั้น ภาพเขียนจึงมีลักษณะเป็นรูปแบน ๆ หรือเป็นภาพ 2 มิติ นอกจากนั้นเนื้อหาของการแสดงออกเป็นภาพเขียนของศิลปะตะวันออกและตะวันตกก็แตกต่างกันไปด้วยแม้ว่าภาพเขียนตะวันตกในยุคนั้นจะนิยมแสดงออกในเนื้อหาของศาสนา แต่ต่อมาความคิดเช่นนี้ก็ดูเสื่อมลง นิยมแสดงออกในเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเป็นไปในสังคมแต่ละยุค ความเสมอภาคและชีวิตความเป็นอยู่บ้าง และศิลปินดูจะมีสิทธิในการแสดงออกมากขึ้นจนไม่ต้องทาศิลปะขึ้นเพื่อสิ่งใด เพียงแต่ทำขึ้นตามอุดมคติของตนเท่านั้น ในภาพเขียนของศิลปะตะวันออกอาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสดงออกในเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนาทั้งสิ้น เช่น มักจะเป็นพุทธชาดก ประเพณีวันสำคัญต่าง ๆ ในขณะที่เดียวกันก็ได้สอดแทรกชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย การแต่งกาย เครื่องใช้สอยและคติความเชื่อใส่ลงไปในภาพเขียนด้วย

ประติมากรรม (Sculpture)

ประติมากรรมคือ ศิลปกรรมชนิดหนึ่งซึ่งเป็นรูปทรง 3 มิติ มีการกินพื้นที่ในอากาศ (2) ประติมากรรมมักสลักเป็นรูปนูนซึ่งอาจจะทำเป็นประติมากรรมนูนสูง (High-relief) หรือประติมากรรมนูนต่ำ (Low-relief) หรือ Bas-relief หรือประติมา

(1) วิทย์ วัฒนเงิน. ศิลปะและความรู้เกี่ยวกับศิลปะวิจิตร. (พระนคร : บริษัทสารสวัสดิ์อุปกรณการศึกษาจำกัด, 2509), หน้า 24.

(2) กาจกร สุนทรพงษ์ศรี. "ประติมากรรมทัศนะ", ศิลปะเพื่อใคร. (พระนคร : โรงพิมพ์ดาวเรือง, 2519), หน้า 109.

กรรมลอยตัว (Round-relief) ก็ได้ (1)

ประติมากรรมนูนต่ำ หมายถึงรูปที่ปั้นหรือแกะสลักให้ยื่นออกมาจากพื้นหลัง รูปที่ยื่นออกมานั้นอาจจะยื่นออกมาสูง ๆ ต่ำ ๆ มากหรือน้อยตามส่วนของมัน อย่างไรก็ตามรูปปั้นจะต้องแบน คือ จะต้องปั้นหรือแกะสลักรูปปั้นให้มีพื้นแบนราบเสมอกันทั่วไปทั้งองค์ประกอบ แม้ว่าพื้นหลังจะลึกลงไปก็ตาม ดังเช่นเงินตรา ก็จัดเป็นรูปนูนต่ำ

ประติมากรรมนูนสูง หมายถึงรูปปั้น หรือแกะสลักที่นูนออกมาจนเกือบจะหลุดออกจากแผ่นหลัง

ประติมากรรมลอยตัว คือรูปปั้นที่ไม่มีแผ่นหลัง สามารถดูได้รอบด้านและทุกระดับแนวดู (2)

สถาปัตยกรรม (Architecture)

สถาปัตยกรรมหมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง เป็นภาพ 3 มิติ และมุ่งในประโยชน์ใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น โบสถ์วิหาร สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยทางศาสนา หรือบ้านที่อยู่อาศัยสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นที่อยู่ เป็นต้น

ในศิลปะสมัยใหม่ ศิลปกรรมบางชิ้น ที่ถูกสร้างขึ้นโดยไม่มีจุดมุ่งหมายในประโยชน์ใช้สอยแต่อย่างใด เกิดขึ้นมาลอย ๆ ตามความนึกคิดของศิลปิน แต่อย่างน้อยที่สุดศิลปินก็สร้างขึ้นเพื่อความพอใจอันเนื่องมาจากความงามหรือสิ่งประทับใจอย่างอื่น ๆ เพราะฉะนั้นแม้ว่าจะดูเหมือนไม่มีประโยชน์ทางด้านการใช้สอย แต่แท้จริงศิลปกรรมเหล่านั้นก็มีจุดมุ่งหมายที่จะขัดเกลาจิตใจของเราให้ผ่องใส หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็นประโยชน์ทางใจนั่นเอง

---

(1) เสฐียรโกเศศ, เรื่องเดิม., หน้า 159.

(2) เรื่องเดียวกัน., หน้า 159 - 160.

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

เมื่อให้นักศึกษาอ่านเนื้อหา โครงสร้างของงานศิลปะแล้ว ให้นักศึกษาหาเครื่องหมายถูก ✓ และผิด x ลงหน้าข้อที่เห็นว่าถูกและผิด

- ( ) 1. ความงามของงานศิลปะมักเกิดจากความสมดุลย์ที่เท่ากันเสมอ
- ( ) 2. ที่หน้าประตูบ้านมีสิงโตตั้งอยู่ด้านซ้ายขวาของประตู จัดเป็นความสมดุลย์ที่เท่ากัน
- ( ) 3. รูปร่างคนจัดเป็นความสมดุลย์ที่เท่ากัน
- ( ) 4. ความไม่ได้สัดส่วนของรูปร่างอาจปกปิดด้วยแบบของเสื้อผ้าได้
- ( ) 5. การเน้นเรื่องของจังหวะ อาจเน้นด้วยจังหวะของความเข้ม รูปร่างและขนาดได้
- ( ) 6. ความประสานกลมกลืนกันด้วยเส้นทำให้เกิดรูปร่างที่แปลกใหม่
- ( ) 7. จุดเด่นในงานศิลปะมักเน้นด้วยขนาดเสมอ
- ( ) 8. หากกระดาษพื้นสีม่วง เมื่อต้องการให้เกิดความเด่น ควรเน้นด้วยสีแดง
- ( ) 9. การเน้นงานศิลปะด้วยสี มักจะเน้นด้วยสีเข้มเสมอ
- ( ) 10. ความขัดแย้งมักสร้างความแปลกใหม่น่าสนใจ

สรุป

ส่วนประกอบขั้นมูลฐานของงานศิลปะคือ เส้น จุดค่า รูปร่าง รูปลักษณะ พื้นผิว สี มีความสำคัญต่องานศิลปะเท่าเทียมกัน โดยจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ เพราะจะทำให้ค่าของงานศิลปะนั้นลดลงไป เกิดความไม่สมบูรณ์และเป็นงานศิลปะที่ไม่น่าสนใจ ส่วนประกอบขั้นมูลฐานเหล่านี้ ศิลปินจะต้องนำมาประกอบเพื่อให้เกิดโครงสร้างของงานศิลปะที่ดี ซึ่งจะทําให้งานศิลปะบังเกิดความประสานกลมกลืนและเกิดจุดเด่นในงานศิลปะด้วย สำหรับสีนับว่ามีความสำคัญต่องานศิลปะมาก เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานจิตรกรรม หากศิลปินไม่เข้าใจหลักการใช้สีหรือการผสมสีแล้วก็ไม่อาจทําให้งานศิลปะนั้นบรรลุไปตามความปรารถนาได้

งานศิลปะนั้น เมื่อพัฒนาถึงจุดที่สวยงาม สมบูรณ์และลงตัวที่สุดก็จะจัดเป็นศิลปะยุคทองซึ่งจะมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านรูปแบบ เทคนิคฝีมือช่าง จนทําให้งานชิ้นนั้นมีความงามสูงสุด

การประเมินผลท้ายบท

1. เส้นตรงมีความหมายในงานศิลปะคือ
  1. ความมั่นคงแข็งแรง
  2. ความซื่อสัตย์ เทียบตรง
  3. ความโก้ สวยงาม
  4. ความมีชีวิตชีวา
2. ใครเป็นสัญลักษณ์ของความหมายใด
  1. ความสดชื่นและซื่อตรง
  2. ความสวยงาม
  3. ความมั่นคง แข็งแรง
  4. ความเป็นนิรันดร
3. ประติมากรรมไทยมีความงามจากเส้นโค้ง
  1. พระพุทธรูปสมัยอยุธยา
  2. พระพุทธรูปสมัยลพบุรี
  3. พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย
  4. พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์
4. การใช้เส้นโค้งช่วยในการออกแบบเสื้อผ้า
  1. ทำให้เกิดความอ่อนหวาน
  2. ทำให้เกิดความโก้
  3. ทำให้เกิดความแข็งแรง
  4. ทำให้เกิดความสง่างาม
5. คุณค่าของแสงและเงา ทำให้เกิดภาพชนิดใด
  1. ภาพที่มีความแบนเป็น 2 มิติ
  2. ภาพที่เต็มไปด้วยเส้นตรง
  3. ภาพที่มีความลึก เป็น 3 มิติ
  4. ภาพที่เต็มไปด้วยเส้นโค้ง
6. รูปร่างตามธรรมชาติ หมายถึง
  1. ใบมะพร้าว
  2. เมฆ
  3. คลื่นน้ำ
  4. ก้อนหิน
7. เส้นที่มีความสำคัญต่องานศิลปะ เกือบทุกแบบได้แก่
  1. เส้นตรงและเส้นซิกแซก
  2. เส้นโค้งและเส้นซิกแซก
  3. เส้นแย้งและเส้นผ่าน
  4. เส้นแย้งและเส้นโค้ง

8. ศิลปินในสมัยโบราณของไทยได้นำเรื่องคำของแสงมาใช้เช่นไร
1. ำให้แดดส่องเข้าพระพักตร์พระพุทธรูปในระดับแสง 45 องศา
  2. ตั้งพระประธานในโบสถ์ให้เอียง 45 องศา
  3. เจาะหน้าต่างโบสถ์ในระดับเอียง 45 องศา
  4. ตั้งโบสถ์ให้หันไปทางทิศตะวันออกเพื่อรับแดด
9. สีที่กระตุ้นทำให้เกิดกำลังใจวังชา
1. สีแดง สีส้ม
  2. สีเหลือง สีม่วง
  3. สีแดง สีเขียว
  4. สีน้ำเงิน สีเขียว
10. ข้อใดไม่ใช่ว่าความหมายของความสมดุลย์ในทางสถาปัตยกรรม
1. ความมั่นคง แข็งแรง
  2. ความสง่างาม มั่นคง
  3. ความอ่อนหวาน
  4. ความมีระเบียบ
11. แม่สีวรรณะคู่คือข้อใด
1. สีแดง สีเขียว สีม่วง
  2. สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง
  3. สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง
  4. สีน้ำเงิน สีเขียว สีแดง
12. เมื่อแม่สีวรรณะคู่ผสมกันออกมา จะได้สีกลางคือสีใด
1. สีน้ำตาล
  2. สีเทา
  3. สีม่วง
  4. สีน้ำเงิน
13. รอบตัวเราที่เราเห็นว่ามีสีหรือสีขาวเป็นการผสมสีของสีในข้อใด
1. สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน สีม่วง
  2. สีแดง สีส้ม สีเทา สีเขียว สีน้ำเงิน สีม่วง
  3. สีแดง สีส้ม สีเทา สีน้ำเงิน สีเขียว สีม่วง
  4. สีแดง สีขาว สีส้ม สีน้ำเงิน สีเขียว สีม่วง
14. สีใดคือสีคู่
1. แสด - คราม
  2. ม่วงแดง - แดง
  3. น้ำเงิน - เขียว
  4. น้ำเงิน - เหลือง